

BUNJEVAČKO KOLO

OMLADINSKI ČASOPIS za KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA I

15 JUNI 1933

KNJ. I Sv. 5

BUNJEVAČKO KOLO

OMLADINSKI ČASOPIS za KNJIŽEVNOST I KULTURU

GODINA I

15 JUNI 1933

KNJ. I Sv. 5

Ludi Lozija

E kaže, tako bio jedan čovik i žena, pa imali tri sina. Sad narasli oni pa će se ic' ženiti. Dva starija se dogovore da idu zajedno a najmlađi, Lozija, najludi k'o što su oni držali, nek' ide kud oće pa nek' se ženi. E, al' Lozija navaljivo i navaljivo i pođu oni zajedno da traže njima divojke.

Idu oni, idu, kad Lozija nađe jednu crknutu kokošku, a on nju u torbu. „Ta idi ti Lozija, šta će ti to?“ „E, mož' to bit' od pomoći!“ Ajd ništa, braća ga već i tako drže za luckastog, pa neće dalje da ga ispitivaju. Išli su oni opet dobar komad puta, kad Lozija naš'o niku kariku, a on i to u torbu. „Ta Lozija, šta će ti to?“ „Ej, mož' to bit' od pomoći!“ opet će on na nji'. Ajd ništa idu oni, pa idu, kad jedared Lozija nađe na čovičje blato, a on ajd s njim pa u torbu. „Ta čovče božji, šta će ti to?“ „Ej, mož' to bit' od pomoći!“ svejednako on to tira. Opet braća njegov ne pitaju više ništa, već samo idu, pa idu. Nisu oni dugo još išli, kad eto ti jednog čovika, a oni će oma na njegov: „Ej, znaš li ti di ima divojaka na udaju?“ „Kako ne bi' znao!“ oma ovaj i kaže njim da u tog i tog kralja ima' ćer, pa nek' je zaprose, pa koji bude bolje sriće za tog će se udati. „Samo pazite, jel ta divojka će se udati samo za onog, koji je nasmije.“ Ne kažu oni čoviku ni to, ni ovo već oma teraj pa da što prija prispiju rad divojke. Putom se dogovore, da će je najprije prositi najstariji, pa ako se za njegov ne tila udati, onda sridnji, pa ako se ni za njegov neće da uda, onda je mož' i najmlađi zaprosit' al' bolje bi bilo da je ni ne prosi, jel' za njegov se ni tako neće udati.

Sad stigli oni u dvor, pa najstariji oma unutra prid divojku. Kad ušo u sobu, a on će: „Faljen Isus!“ „Amen uvik“ odvrati ona. „Alaj tu vruće!“ kaže prosioc. „U meni još vruće“ odgovara divojka njemu. On se na to zbuni i osramoti, pa izađe napolje. Kad on izašo napolje, ništa ne kaže kako je prošo, već samo pruži prst na sridnjeg, pa se misli, sad si ti na redu. Uđe sridnji, pa će: „Faljen Isus!“ „Amen uvik,“ odvrati divojka njemu. A on će: „Alaj ode vruće!“ „A u meni još vruće,“ oma ona njemu. A on kad to čuo pocrveni do ušiju, pa ajd napolje. E sad će ići Lozija, pa se sve smijucka, kako i ne bi, kad za njegova dva lipa brata nije tila divojka da se uda, za njegov gadnog sigurno oće.

Ajd on unutra. Kako na prag, a on oma na divoljku: „Faljen Isus!“ „Amen uvik,“ kaže ona njemu.

- „Alaj tu vruće!“ reče on.
- „U meni još vruće!“ odgovori ona.
- „Bi l' bi se mogla moja koka ispeći?“ oma on na nju.
- „Stara je kastrona pa će pući!“ odvraji njemu ona.
- „Imam kariku, pa ćemo natući!“ ne da se ni on.
- „Nije još čovičje blato!“ ozbiljno će ona na njeg.
- „Imam ja i to u torbi!“ odgovara Lozija, pa oma ruku u torbu da će izvadit'. Al' divojka kad to vidila, nasmije se tako zdravo na glas, da su je čula i ona dva Lozijina brata što su stali napolju, i oni oma biž kući, jel' su znali da će njev brat Lozija sad postati kraljev zet i dobiti pola kraljevstva.

A Lozija se vinča s njegovom divojkom, pa kad se dosta nasvatkovo kod kralja dovo on njegovu ženu kući, da joj pakaže što sve on ima kod kuće. Al' kad je vidila kako je zdravo siroma kaže ona njemu da se vrate kod kralja, i tako kralj neće dugo još živiti, pa će onda postati Lozija kralj. Prist'o on oma, a svekrova ispekla jedan velik kolač i ispekla matorog pivca njima za put. Krenuli se oni, žena nosi kolač, a Lozija pečenicu. Iđu oni tako, žena naprid a on za njom, jel nije znao put, pa mora puštit ženu da ga vodi. Kad jedared vidi on kako je jedan ker iskecio na njeg zube, a on će: „Šaro, šaro,“ pa baci njemu pečenicu, samo da ga ne ugrize, a nikako ne vidi da je taj ker odavno istrunio i da su to samo košćure ostale. Malo posli on će na ženu: „Ao haj, alaj sam ja gladan.“ „Pa uzmi pečenicu pa se naj!“ kaže ona njemu. „Ta nije u mene, ne znaš da sam bacio onom keru što me je tio ugrist.“ Ajd žena odmane na to glavom, pa mu da kolač, nek se čovik naide. Samo što je on dobio kolač još ga nije ni nač'o, eto ti dođu oni do jednog velikog jarka. Žena priđe, a šta će on šta neće, metne kolač u jarak i tako priđe po kolaču i ode, a kolač ostavi u jarku. Išli su oni opet dobar dio puta, a on će na ženu. „Ej ženo, alaj sam ja gladan!“ „Pa uzmi kolač, pa se naj!“ „A ženo, pa ne znaš da je osto kolač u jarku kako sam prilazio“, i onda on njoj ispriповida kako je i šta je bilo. „A pak“, kaže ona njemu „eno već se vidi dvor mog oca, tvog dide, sad ćemo stignit tamo, pa ćemo se naist. Samo ti pazi nemoj isti bogzna koliko, al' najbolje će biti kad ja tebe gurnem u nogu, a ti se mani.“ „Dobro,“ pristane on na to.

Kad su ušli u dvor, kralj i' lipo dočeka i oma njim bogatu užnu spremi. Nisu dobro još čorbu poili, kad njemu priđe priko noge mačka, a on pomisli da ga žena udarila, pa se on mane ila. Nude oni njega svi, al' on ni blizo. Ta kako bi prikršio ženinu zapovid! Ona njemu kazala kad ga gurne da se mane ila i on se eto manio, pa badavad oni njega nude, kad se on naio. E sad prošla užna, došlo večer i oni legli spavati. Kad su svi pozaspali, oma će Lozija na ženu: „Ta 'esi l' ti ženo poludila, šta si me tako friško gurnila? Daj mi što god da 'idem jel ću oma umrit od gladi.“ „Pa idi tamo u zapečku ima fanaka, pa uzmi koji, te se

„nai.“ Ode on tamo, al' kako su tamo bili mačići pod mačkom, on misto fanaka poio mačiče, pa kad došo kod žene, pita je: „Je l' ženo, kako to da su vaši fanki tako rundavi?“ A kad je to žena čula, kaže ona njemu: „Je si l' ti požio mačiče?“ Al, on samo mirno, onako k'o i drugi sit čovik, odgovara: „Mož i to bit'. Već daj ti meni štogod da se napijem, jel zdravo žedne ti vaši fanki.“ „Idi tamo je u podrumu bokal pa nali vina i napi se koliko ti srce želi.“ Ode on u podrum, al' nije našo bokal, već uz'o rašeto, pa ti toči u njeg, pa sve bure vina ispraznio, a nikako da mu ostane u njegovom bokalu, hajd on kod žene: Je l' ženo, di je dno tom vašem bokalu, nikako ne možem da ga napunim?“ „Ju nesrićni čovče! pa ti si cigurno livo u rašeto.“ „Mož i to bit'“, odgovara on. Al' žena će na njeg: „Idi uzmi, ima tamo jedan džak piska, pa pospi po podrumu nek' upije vino, da ne vidi kralj, jel će bit' svašta!“ Hajd on oma u komaru, hup, cup, pa spopade džak s brašnom pa njeg istrese po podrumu. E, al' ne dopada se njemu taj pisak, pa će oma ženi: „Ženo, kako j' to da je vaš pisak tako bili?“ „Ta čovče, šta je tebi? ti si valda brašno posuo po podrumu?“ „Mož' i to bit'“ odbrusi on njoj onako k'o da ga se to i ne tiče ništa. Pa će onda: „Joj, ženo, di ima jedan lonac, jel' štogod, tako os'tim kako mi se penju fanki u grlo, sa' će biti svašta!“ Pošalje ona njega prid peć, da tamo ima jedan lonac, al on ode, pa upravo u peć, pa lonac sa sarmom iz peći izvadi i još ga većma napuni, nek što je bio pun. Onda kad ga je napunio, a vidio da ni ne mož' sve stati, on ajd kod žene da se istuži: „Ženo, pa taj vaš lonac je već pun!“ „Pa šta je s tobom ludi čovče? pa ti si cigurno to u sarmu!“ „Mož' i to bit'“, promumlja on.

Al' žena će na njeg: „Oma idi, lupi o panj, što je prid kućom, taj lonac, nek se razbije da ne vidi kralj, jel' biće jada.“ Spopane on lonac, teraj prid kuću, a tamo je spavo kralj, a on bu kralju o glavu lonac. pa kad je vidio da se tamo miče štogod, ta on biž' kod žene, pa onako zaduvan: „Ženo, šta to mož' bi', onaj panj se miče?“ A žena kad to čula skoči iz kreveta, pa njemu: „Ta ludi čovče, pa ti si kralja udario u glavu!“ „Mož' i to bit'“ procidi on kroz zube. Al' ti ona kaže njemu, da se sakrije iza vrata dok se ona ne obuče, pa da biže, jel' sa' će kralj uzbuniti sve straže, pa će i obadvoje ubiti. Spremila se ona, pa naprid, a on za njom pa misto da se onda sakrio za vrata, on ti uz'o vrata na rame, pa nosi. Jedared će on na ženu: „Ao ženo, alaj teško.“ „Ne nosiš li ti vrata?“ na njeg ona. „Mož' i to bit'“, progovori on, al' i dalje nosi vrata. Pa vi dobri moji ljudi ako ga koji vidite, kažite mu da i' skine s leđa, a malo pripazite, obazrite se samo natrag možda i vi nosite na leđi vrata. „Móž' i to bit'!“

Čuo od Paje Mikovića
Marko Peić-Tukuljac

Žarko

Sa zapada, od Jadranskog mora, vukli se gusti, crni oblaci. Vjetar je počeo sve jače da uzdiže i sipa prašinu, da čini još strašnijim mutni izgled vremena. Svijet, koji je malo prije po parkovima sjedio i šetao se po ulicama, na prvom prolećnjem suncu, uznemiri se zbog ove nagle promjene i poče se sklanjati od zavejavanja vjetra i kiše koja je porazbacano spuštala svoje krupne, svježje kapljice.

— Eto, vidiš, mislio sam danas da odem na utakmicu da se oslobodim ovog neraspoloženja, — a ono hoćeš! — otresito i ljutito produlji Žarko, kao da je time htio svu krivnju baciti na nekoga drugoga; kao da je neka druga osoba razlog sumornom osjećaju njegove duše. I nadoda odmah: — A znaš li zbog čega hoću da idem na Maksimir?

— To je tvoja stvar. Ja se ne razumijem u konfuziju tvojih misli, — lijeno odgovori Velimir.

— Hoću da se potpuno uvjerim, da li Darwin ima pravo u svojoj teoriji o postanju čovjekovom.

— Kako se misliš uvjeriti o tome? Misliš li činiti eksperimente na majmunima?

Žarko, kao da i nije čuo ovooga pitanja, nastavi: Nažalost i ako čovjek posjeduje toliko duhovnih dobara u kojima bi mogao da uživa i udovoljava zahtjeve svojega nutarnjeg nagona, on i pored toga, mjesto da usavršava sebe u vrlinama, zapada sve više u ironiju na život i mržnju na ljude, svoje suparnike.

— Na majmune, dakle, po tvome zaključku?

— Možda... kako se uzme...

— Šta je tebi danas? Kao da si na trnju sjedio.

— Sjedio sam ja na tvojoj ludoj glavi! Kad si glup! Pazi samo one prosjake na čošku, to su ti najveći lupeži i zločinci. Vidiš li onog droljavog, snažnog što tuče nogom tog malog dečka, a siguran sam da mu dotični ništa nije skrivio. Ne zna šta će od nove snage koja mu žilama struji, pa hajde udri drugoga! Ja sam uvjeren, da mu danas dam dinar sutra bi me isti on za deset dinara tako namlatio, da bih ponio kući slomljenu grbaču.

— Pa ništa, da te malko izliječi od sentimentalnosti, jer, vidiš kako je, danas se kod ljudi polako iskorenjuju bolesne ideje, i pjesničke ludorije. Šta ćeš? danas je praktično doba, „doba velikog rada!“ kako mnogi kažu, a ne doba ljenčarenja i glupog fantaziranja o raznim teorijama koje ljudima ne donose apsolutno nikakvih koristi.

Na čošku je mlađi prosjak ili bolje reći sumnjivi tip držeći onog malog dječka vikao: — Ako te šopim o ovaj zid, rasopaću ti glavu! Hoćeš li kazati di si sakrio taj dinar?

Mali plače: — E-e-e... ne-e znam... Branko je kupio pi-pi-škote... e-e-e...

— Nemoj lagati! već istinu govori!

— Pa-e-e-e ja-a istinu kažem...

— Hajde, neka! Sad idi. Ali drugi put ako se ovo desi, jao tebi! — i mlatne ga nogom, da je mali zateturao i pao na trotoar. Ali u isti momenat skoči i stane se derati bježeći: Mrci-ina jedna! Balavac! Lopov! Javiću te da si od one žene ukrao sto dinara.

— Uh! Sunce ti božije!

Velimir i Žarko su pomnjivo posmatrali ovaj ne tako lijep koliko interesantan primjer dvaju tipova ljudskog ološa. Kad su se približili čošku, iziđe ovaj pred njih sa toliko drskosti, ali i sa mnogo lukavosti:

— Molim vas, mladi gosponi, udijelite mi nešto. Danas cio dan nisam ni zalogaja okusio, vjerujete li mi?

Žarko: Moje uho svašta čuje. Ali šta ćete kad smo siroti kao i vi.

— Vi ste se barem najeli do sitosti! Zatim imate malo novaca da odete nekuda. Ja već jedan dan kako ništa nisam strpao u u svoj stomak; a, eto, kiša pada.

Velimir: — Pa ni mi nemamo šta jesti. Kako onda možemo vama dati?! A, eto, kiša pada!

Prosjak raširi zakrvavljene oči u kojima je plamsala tolika snaga i toliko divlje bjesnilo, uhvati se za svoj prljavi i poderani kaput i divlje zagrmi kao da mu dolazi surovo čuvstvo iz dubine srca a koje će zamreti u tuđim, hladnim srcima: — Mi pravde tražimo, socijalne pravde, koju nam vi oduzimate! Drski ste! jer mirno gledate kako se ja patim!

Snažan vjetar ponovo, još jače duhne i sa prašinom odnese revoltne riječi sumnjivog tipa.

Velimir to i pusti vjetru, no se okrene Žarku:

— Žarko, gdi je tvoj šešir? Ha-ha-ha-ha-ha!

— Pa na glavi, gdi bio bio!

— Ma jesi lud?

— Uh! Gospe mu njegove. Žarko opipa glavu: Kad mi ga je odneo vjetar?

Velimir: A! evo, nosi ti ga jedna gospođica.

— Gospodine, je li ovo vaš šešir? Ja sam ga našla uza zid. Sav je uprašen i pokisao.

— Je, je — potvrdi Žarko — hvala vam lijepo, gospođice, kako ste vi dobri!

Ona: A i poštena?!

Velimir dobaci:

— To je već drugo pitanje! — Ja vas kao da sam negde vidio.

— A i ja vas obojicu. Vas, gospodine, već odavna poznajem i...

Žarko: t...

Ona: Zato sam vam i donela šešir...

Žarko: O, vrlo mi je milo. Pa sigurno da ćemo se još negde videti...

Ona: I upoznati...

Velimir: Naravski! bez toga se ne može ni zamisliti silno kucanje dvaju srdaca.

— I onda? — upači oči u Žarka.

On, ugledavši krupne joj crne oči tako slobodno uprte u njega, nesvjesno promuća:

— Oči ti lažu, djevojko crna! — Doviđenja.

Za drugim uglom rastane se i od Velimira.

— Oprosti, Žarko, što te ostavljam. Skoro da je tri sata; zakasniću na pretstavu. Zdravo! — skoro je pobjegao.

„Zakasniću na pretstavu!“ Znam ja kaka je to pretstava. I on kao najbolji drug i prijatelj počeo mi je da podvaljuje. A i vi oblaci, što u blizini kružite nad ovom Zemljom, i vi ste podbacili! I vi ste prevarili pravednog seljaka koji se još jedini iskreno Bogu moli i u njega vjeruje! On je čekao da mu bogato zalijete zelene usjeve za koje je uložio svoj trud da mu rode i donesu nagradu. On vjeruje u vas i vjeruje da ste od Boga poslani, — pusti Žarko jedan težak uzdah.

Prah je i dalje letio i šibao po licu prolaznike. Kad najedanput strašna urnjava odozgor. Sa jedne trospratne zgrade saspe se gomila crijepova na korak pred njime.

Trenutak je stao i zadrhtale mu grudi.

— Samo sekund i bio bih gotov! — I u svijesti mu se javi jasan lik onoga tipa i njegove riječi: „Drski ste! jer mirno gledate, kako se ja patim!“

Dok nije stigao kući, kiša je sve jače padala i stišavala prah, a oblaci se svuda podjednako širili i obavijali zemlju, kao da plaču nad grobljem umrlih vrlina.

Mate Brčić-Kostić

Dva grada

Mi smo dva grada na zidnoj karti, koji su obeleženi sličnim krugovima i jedan drugom su blizu.

Mi smo kao dva grada na zidnoj karti, jer nam se čini da smo sasvim isti i da smo se skoro u jedno slili.

Mi smo zaista dva grada na zidnoj karti, koji su samo na karti blizu i laičkom oku izgledaju isti, ali nas deli predeo, kroz koji je skoro nemoguće proći i mi smo, stvarno, sasvim različiti.

Ti si grad sa okićenim kapijama i prozorima sa saksijama cveća. Ti si grad mramornih česama, na kojima čekaju lepe djevojke sa zlatnim krčazima. Ti si grad belih zvonika, na kojima uvek zvone uskršnja zvona. Ti si grad večnog Uskrsa. Po Tvojim ulicama šetaju se u dugim povorkama deca obučena u belu svilu nevinih, čistih želja i snova, drže se pomno za ruke, u kojima nose zelene vrbine grane, zvone zvoncima i pevaju piskutavim, jasnim dečjim glasovima: „Osana Davidovom Sinu...“

A daleko od tog grada pesme, Uskrsa, cveća i zvona, iza predela, koji je skoro nemoguće proći, propinje se grad u kome caruju bogatstvo, beda, raskoš i memla. Propinje se grad i trza se u životu, koji se gasi, kipti i rađa, grad, nad kojim je nebo uvek zlokobno sivo i prekriveno oblacima gustog, crnog dima iz bezbrojnih tvornica, u kojima se stvaraju uslovi za bolji život drugima i krstovi onima, koji za bližnje rade. Taj grad sam ja... Kroz taj grad juri bezbroj miliona i gaze jedni preko drugih, kao da bi hteli iz njega da izađu. Jadnici! Ne znaju da je to nemoguće, sem u slučaju da moje srce pukne! A onda, i onda je kraj svima njima i bogatima i siromasima i sitima i gladnima, jer se oko moга srca nalazi samo blato, u kom će se ti svi podaviti — jednako bogataši i siromasi. Kroz blešteće i blatnjave ulice tog grada luta jedan melankolik, koji, odeven u beo ogrtač, sigurno već sasvim, potavneo duhom, govori da je on Mesija. Ostali na njega pljuju i bacaju se kamenjem, a On, On Mesija mirno nosi krst, koji je dragovoljno uzeo na sebe i ponavlja reči: „Oprosti im Bože, ne znaju šta čine!“...

Ko mu je samo taj Bog? — pitam se često ja. Govori ljudima da je on sam Bog — pa prema tome on samoga sebe moli, a danas od sebe milost tražiti znači biti lud.

A ipak mi je često žao toga Mesije, koji luta kroz centar i periferiju grada, koji se zove „ja“...

Često puta poslednjih dana plačem... Pre sam plakao još kao dete, kada sam čuo ili čitao nečiji jad. I njihov jad postajao je i moj. A sada je moj sopstveni jad postao toliki, da zaboravljam tuđe bolove, i tražim nekoga ko će, kao ja nekada, primiti na sebe deo moга bola i samnom zajedno tužiti.

... Često puta poslednjih dana plačem. Mnogo je masnih i vinom ispolevanih stolova po periferijskim krčmama pokapano mojim suzama. Dok sam ja plakao mnogo se je bludnica smejala i grizlo očima moje novce, koje sam im bacao, a njih nisam hteo. Nisam hteo njih, koje kao što one pogledima proždiru blesak mojih desetodinarke, radi koji sam majku slagao, proždire crv truljenja i prolaznosti. Radovao se gazda, svirali su cigani, smejali su mi se čak i devojke sa kolutovima oko očiju, koje vraćaju prokletom životu sve što im je dao, pa čak i sa kamatama, dostojnim najgoreg jevrejskog zelenaša, — a ja sam plakao.

Život je čivut, čivut sa prljavim kaftanom, masnim šešišrom i kosom punom ušiju, čivut, koji čeka da deseterostruko ubere ono što je dao. I taj život, čivut se je smejaio, dok ja plačem, dok se smeju razlupane čaše na i pod stolom, crvene lampe, prozori, kroz koje uvek vidim oca, koga se uvek i pijan bojim i slutim da će doći da me vidi tu, u polusvetu, dok se smeju bludnice, kojima moji drugovi odgovaraju: „To je ukleti princ.“

— Ukleti princ!? — krešte sa razvaljenim vilicama ispijene oči — ha, ha, ha...

— Ukleti princ? — da to sam ja. Ja sam lokomotiva, koja

ne zna kuda juri, niti odkuda je pošla nego samo zna da juri; ja sam lasta, koja je prve letnje kiše uobrazila da je jesen, pa sada mahnito leti put juga, koga više nema; ja sam sve, ja sam za sebe i ludak i prorok i egipatska sfinga, pa ja sam i ukleti princ, koji čeka da dođe devojka koja ga požrtvovanjem sebe može spasti. Ta devojka si Ti! Ti...

Ja sam stih, koji još niko razumeo nije, ja sam molitva, kojom se još niko molio nije i Mesija, koji ne zna da se ni njegove najglasnije reči ne čuju. Ali ipak ima neko, ko taj stih razumeti može, ko se tom molitvom onome, za koga ja mislim da je Bog, moliti može, ima neko, ko Mesijine krike i vapaje čuti može! Ali se za to treba žrtvovati. A taj, ko bi mogao da stih razume, molitvu moli i reči čuje si Ti! Ti...

Ali ako se budeš žrtvovala i razumeš pesmu i moliš molitvu i čuješ Isusa, — začaranog princa će nestati i postaću običan čovek. Čovek običan, kao i svi drugi, koji oko mene gmižu, prose i rasipaju novce. Čovek, kao što je mnogo miliona ljudi u gradu duboko u meni.

Zato u pijane noći, naslonjen na stolove na kojima je prosuto vino plačem, zato, u kaputu uprljanom od valjanja po trotoaru, po kome gaze ljudi, vučen od drugih put moga cilja, vičem:

„Daj Svevišnji da me ne razume, makar patio i dalje! Podnosiću i nadalje bol, koji mi zadaju milioni u meni, koji se kolju, ubijaju, gmižu, propinju i vape, jer ako me Ona razume, okreneće mi leđa i voliće me beskrajno!...

Zato, budimo i dalje dva grada na zidnoj karti koji su obeleženi istim znacima i jedno drugom su blizu, jer možda će jednoga dana pokuljati milioni kroz kapije moga grada i podaviti se u blatu, zatrpaće blato, pa će On, Mesija, koji sada prezren luta kroz ulice tog grada, izaći preko njihovih leševa, ne uprljavši se blatom, zbaciće krst, ispuniti svoje krvavo Otkupljenje i poput vaskrlog Krista, u beloj haljini, koja blista na suncu — počće da gradi Nov grad, grad, koji nije običan, nego grad sa okićenim kapijama i prozorima sa saksijama cveća. Grad, mramornih česama, na kojima čekaju lepe devojke sa zlatnim krčazima. Grad večnog proleća i večnog Uskrsa, po čijim se ulicam šetaju deca obučena u belu svilu nevinih, čistih želja i snova, držeći se pomno za ruke, u kojima nose zelene vrbine grane, zvone zvoncima i pevaju piskutavim, jasnim dečjim glasovima:

„Osana Davidovom Sinu...”

Jovan Mikić

Na dan odlaska Njenog

Kao što se prid zalazak sunca završava dan, tako se završava jedna epoha moga života, završava se moj toliko srićni, lipi, prolitnji Maj, sa danom odlaska Njenog.

Prvi zraci sriće, došli su u moju dušu, kada su Njene plave oči, prviput sa nežnim, toplim i iskrenim sjajem zasjale, srcu moje, čitajući istinu — ljubav — iz mene. I, kada je svršen prvi čin, kada je otpočeo da cvata u vrtu Prolića jorgovan i kada sam htio da zberem ružu, da prigrlim mimoze čedne, da poljubim prviput u životu svome, kao što sam u snu ja ljubio često... Dan odlaska njenog, osićam, krade mi je iz naručja...

Željo moja! Zbogom zasvagda!

I, ponovo će život svoju pismu, koju je još kadgod, davno, na harfi, za didova, svirala, divojka čedna, sa srcem i dušom koja ljubi, da zasniva meni sa svojim novijim motom, sa novijim srcem. Meni, hoće l' biti lipo? Teško! Jednom mi je sjalo Sunce Plavo, više nikada neće zasijati takvo. Jednom samo pisma ideala mojih zvučila je gromko, prilazeć sve tiše u tišine nime i vični pokoj duboka groba, svečano opelo, lipih mojih snova, srce će joj dati, bez ikakva glasa, na odlasku Njenom.

I, kada je više neće biti, da mi se natrag, u ditiñjstvo vratit, zaborav bi bio tako lak... Kao san mi koji iz ditiñjstva srićna... Bila je kraljica a ja siromah, i volio sam je tako, i govorio lipo, no kraljica bijaše a ja siromah bedni, nije me htela, smijala se meni... Zaplako sam i jecao dušo, gorko, dok glas dobre Majke nije, nada mnom se čuo: „Nemoj plakat sinko, dite drago moje.“ Iz ditiñjstva uspomena iz sna jedna...

Utiha sada, kakva li će biti?

I, kada je više neće biti, verglašća stara zvaću, da čujem takt, valcera starih iz srićnoga doba, kada je divojka iz davnoga vika, u srići se sa riterom, gledajući kradom u njegove oči okretala, osićajući osmijak srca, duše svoje. I, sviraće mi stari sve pisme svoje, koje će me uvik, bacati u snove... Lipo će mi biti. Sićaćće me ditiñjstva, mladosti moje; sićaćće me Maja, ljubavi moje; sićaćće me osmiha dobrih, iskrenoga srca; sićaćće me očiju Njenih.

Kada će pak bedni starac, pristati da svira, skliznuće mi suza bola, gorki osmijak srca, sleće se na dušu, a usne šapćaćće, bez glasa:

Želje moje! Zbogom zasvagda!

Mirjan R. Mihovilov.

Krik

I dosadi, izgleda, Tvorcu slušati obožavanje njegove moći i stvori silu koja će mu se rugati — ili požali što ljude stvori, al' uništiti ih snage ne imade, no rugobi dade moć. I pradavno reče Tvorac: „Kao što Čovik ima postanak, imaće i nestanak. Nestanak će biti umiranje, a taj razorni čin imaće rugoba Smrt — neka ga vrši po svojoj volji.“

Rugoba poslušća Tvorca i virno izvršivaše njegovu zapovid

— po svojoj volji birajuć način. Čovik bijaše dugo mali i tek bojaznu slutnju imadaše o njoj, dok svu rugobu njene slike Tvorac mu ne pokaza u darovanom saznanju, koga Čovik postepeno izgluča u veliko ogledalo Svita i afirmaciju Duha. Zašto — nepoznati su Njegovi ciljevi — ali On daje pored saznanja ljudskoga, vlast rugobi razaranja, da unaprid udari žig svog skorog dolaska u saznanje svojih izbranika. Kazna li je to — za Čovika Tvorac veću ne mogade naći: saznanje mu dati i u njega svoj žig da udari, smrt ovlastiti!

Umrity Tvorče nije teško, no znati da ćemo uskoro pasti — gledati vrimenom kako se Smrt na nas keci: „Držim ti ruku na vratu, još koji čas samo da uživam kako ti moja slika kida najbolnije niti saznanja!“ Nenadani udar sve ništi, ali jasno i skoro očekivanje... Pokušaj o Silni samo jednom... Čekajuć' neminovan udar i s tim bez volje za borbu i život, u saznanju sa svim slastima i uživanjima žive Duše gledati svoj slom... Pokušaj Ti podneti sažalni pogled zdravog klupčeta mišića i krvi, upravljanog Dušom; pokušaj Ti tuđe sažalne suze, koje taj žig cidi, osićati kako Ti se po licu liju i onda da Te zapitam: „Može li se to podneti?“ Da može — jer si Ti rekao: „Tako ima da bude!“ Mora li tako biti, zašto ne uze saznanje Čoviku, kad rugobi daje moć žigosanja; zašto ne utopi Dušu, rugobi da ostaviš klupče mesa i krvi. Zašto to saznanje, odakle i od koga?! Zašto se slika rugobe u njegovim mukama sa ciničkim cirikanjem kupa?!

Ha! Htio si da i razaraš, a ne samo da stvaraš?! Pri razanju tribao si paziti i na način, jer ne zaboravi nikada, da Čovik nije kriv što ga Ti stvori.

L. P. K.

Sićanje

*Sunašce toplo sija u mom zavičaju
na raspupale grane bodljikavih ruža,
na šarena cvića
i na mlada žita, punih od naroda, nada.*

*Seljaci, u polju srićni, rade dobro svoje,
obrađuju Hraniteljku Zemlju, uz pivanja tiha Bunjevaka mladih
sa lulom u us'ima, misle, govoreć u sebi,
dok im konji ne bi skrenuli u duge brazde.*

*Na vranca oni viknuli bi brižno,
dok ne bi na pravo orao i dalje,
onda bi i opet mislili: o ženi, dici i sebi.*

*Iz dalekog dola, usrid mira i zujanja pčela,
čula bi se setna divojačka pisma
izmišana s linom zukom razdragana cvrčka.*

*Svoje radosti, seljaci, i boli, na radu,
u polju, iskažu vitru, Suncu
i virmome vrancu.*

*I ja znam za tu sriću,
i kadgod se sitim nje
suze same niz lice mi teku.*

R. Parčetić

Dar umrloj

*Ponio kitu sam cvijeta
Sa ovoga svijeta
Tebi, što si davno
Već sklopila
Oči!*

*Neka Te miris cvijeća
Na moju ljubav sjeća,
A kaplje ove rose
Sa zelenog lista,
Neka Ti kažu
Da je naša ljubav
Bila uvijek
Čista!*

*Ponio kitu sam cvijeta
Sa ovoga svijeta
Tebi, što si davno
Već sklopila
Oči;*

*O, ona, da Te
I sad bolnom volim,
Suzama svojim
Na grobu
Svjedoči!*

Ante A. Jakšić

Na maturantskoj zabavi

*Prvi sam put ositio šta je to srića,
Noćas dok su drugi plesali strasno;
Gledajući kroz prozor gola drveća
Da me voliš pričinilo mi se jasno.*

*I bio sam srićan ko nikad do sada
Dok si mi govorila o prijateljstvu pravom,
Koje bi trebalo da između nas vlada ;
Između mene i Tebe, divojko s kosom plavom.*

*I razišli smo se, Ti si pošla u salu
Da izvodiš razne krugove uz džeza zvuke,
A ja pustivši tvoju nežnu ručicu malu
Pođoh pustim ulicama obisnuvši ruke.*

*I srićan sam dugo razmišljao tako
Vrativši se već kada su pivci zapivali.
Ušav unutra vedar, trgao sam se lako...
Jer ste pripijeni vas dvoje u sali*

*Plesali i očima ispovidali duše,
Koje kod vas samo ljubav može da veže...
Ljubav, zbog koje se moji snovi ruše
U blato, koje me poput okova steže...*

V. Bašić

Sjeta

*U časima sjete kad u duši
ozvanja mi, ko šum suhog lista
u sivoj... mrtvoj dolini ;
meni suza na oku zablista,
i pitam, zašto iskren
čovjeku je, tako teško biti!?*

*Oh, pjesme moje,
pupoljci dragi
skriveni od svijeta,
u vama je duša koja česne,
za usnicama rujnim
nježnog plavog cvijeta !*

*U vama sam iskren,
jer ljubav čiste
osjetih u srcu plam ;
za laž, mržnju i ne znah!
jer ljubljah jako
rajski cvijetak plav.*

*Al' u duši, bolna pjesma
ko s uzamljenog zvonika
uvijek zvoni ista :
„plava roža ne bu tebi cvala
al, bu znala takoj
da ljubav bje ti čista...“*

D-mol-ić

Pesmo mila

*Pesmo mila, nemoj tako hitat
Ti si nežna, ti si odveć mlada ;
Reči mržnje za tobom će s' nizat'
I ti ideš gde zavist još vlada.*

*Krila slaba, slabo tvoje telo
Posustaćeš sred prvoga leta,
I propašće tvoje prvo delo,
Ti ćeš s' brzo zasiliti sveta.*

Sl. Šimić

Za dušu

Komšince su se skupile, za njihove malograđanske duše je i ovo bio doživljaj. Mater je samo nimo gledala, one su joj šaputale i upućivale je. Čutila je i trpila bez suza, dubokim sakrivenim bolom seljakinje. Govorile su joj o čistom odilu, o kovčegu i o svim sitnicama sahrane. Nije čisto razumila, ali to su joj bili teški udarci maljem po glavi, koji u magli neobično porastoše.

Sin je ležao sklopljenih očiju, uši su mu se već vedrile, usnice se jako priljubile uza zube, sa životom nije mislio već imati posla. Mater je s vrimena na vrime maramicom otirala s njega po koju movu koja je bila toliko bezdušna, da je i na ovo izokano meso sašla peckati.

Jedna komšinca, koja je sve crkvene ceremonije u brojnicama nosila, pristupi materi i jakim šapatom joj saopšti, da bi već tribalo zapaliti sviću. Mater se samo bojazno obazre na sina, da vidi nije li to čuo, na što se komšinca skoro osramočena povuče. Sin se nije ni pomakao jedno vrime, ni crte lica mu nisu zadržale i komšince se umiriše. Nisu se usudile reći ni riči, osićale su kako u sobi zuji taj duševni pokušaj ubistva ceremonijalističke komšince: „Tribalo bi mu već zapaliti sviću, marinsku za dušu! Za dušu!”

Iz mrtvačke nepomičnosti, kao da ga je udario grom, strese se i silinom koja se od njega nikako nije mogla očekivati, bolesnik naglo skoči, uspravi se na krevetu, uperi prst na vrata i poviče: „Napolje!” Iz slabog tila jaki povik iskoči kao da je sloomio grudi i prikinuo zvučne strune; komšince, mater, svi na ovaj jedini povik pobigoše napolje. Ispravljena ruka bolesnika je izgledala kao bič kojim je Krist tirao trgovce iz hrama — i bižali su od tog biča, jer okaljaše bolesnikov hram, dušu njegovu.

Stropoštao se kao prazan džak, silan napor mu je oduzeo i ono malo snage što mu još ostade do umiranja. Bolost mu je već ispila krv, fizički bolovi sviraše u svim skalama životinjskih

jauka, ali mu mozak lupiše u ćošak, zaposliše ga u tami... Sada je bila velika praznina, kao daleki odjek bliske Nirvane — stadoše fizički bolovi, a mozak mu zaboraviše u mraku. Drugi su čekali samo da ga konačno nestane, on nije čekao ništa, nije znao ništa i nije imao uspomena... ni nada...

Ostade sam, skrvnitelji hrama se nisu smili vratiti, ali mu mozak doneše iz tame... Doneše mu otrov... Nije imao budućnosti, razli mozak po prošlosti. Kroz razlivenu tečnost stršile su velike grbave piramide na sve strane. Po ivicama piramida se nanizaše strašne šuge, kuge, gnoj i kraste... diže se smrad bara napunjenih lešina naduvenih od sunca... Bolesniku uši kao da su postale prozirnije... Nije se micao i bojazna provirivanja komšinca kroz prozor, govorila su: „Mrtav je!“

On se nije ni pomakao, samo je osićeo kako mu kroz jednu tisnu jamicu na timenu sabijaju veliku količinu mozga u glavu. Maljevi su u brzom ritmu topota ergela sabijali, sabijali i sabijali mozak, koji se vraćao iz mraka. Mozak se okupao u nikoj strašnoj tečnosti, što luckasti ljudi nazivaju srce, osićeaj, i od te tečnosti je bubrio i jako bubrio — maljevi su ga sve više sabijali kroz onu tisnu jamu i bolesnik je čekao kada će mu to bubrenje razneti ispijene kosti smežurane lobanje.

„Triba mu zapaliti marinsku sviću... za dušu! Za dušu!“

Počeo je brzo trčati po tim strašnim piramidama, mozak mu se punio uspomnama... On je mlad. Šta je mladost, šta je on doživio u mladosti? Otkad se zna misliti, otkad mu tu otrovnu tečnost smišaše s mozgom, šta je vidio?! . Nije bio bolestan, nije otrcanu tečnost plisnivu postelju gnječio, ali blidakožica kroz koju su se vidile plave žile... Svoje smitljivo tilo kojim ga je darovao otac, koji je kao sirotan po klupama uličnim noćnu rosu mirisao, to tilo, otpalo od beskućnika je suviše brzo izrodilo dušu... U mladom tilu prije vrimena sazrijana stara duša se u vrućici koprcala, lomila se sa vrućicom tila koje se provlačilo kao ranjenik kroz svežu prirodu... Male radosti... jadne radosti! kad više njihove sićušnosti klikće bolesno sazrijana duša: „Pazite, iza vas odmah dolaze uprljani gubavci, da sazidaju jednu ogromnu piramidu...“

I kad se veselio životu, i kad je ugrabio sićušno uživanje, i kad je na časak živio kao čovik, morao se starati o debelom šalu i o otrcanej, jeftinoj likariji, uvik se branio od ovog što je došlo, uvik se bojati da ćeš plakati... I niko se nije postarao da zapali sam sebi sviću, da otkrije u sebi dušu, da njemu pomogne.... I društvo je zaboravilo za dušu i gledalo ga bez duše. ...Pustilo ga da strepi, da ovo čeka...

Sad mu pale sviću; „Za dušu!“ Za njegovu dušu... U raj! Oni njemu to pričaju, a sami dušu nemaju... Pale mu sviću, jer su je on i mater platili!

Došlo je, i oni su pustili da dođe i da đika kao korov u pustoši, i nisu sebi palili sviću za dušu! Za novac bi! Ositio je šta je sirotinja, kad triba bogato plaćati. Ositio je šta znači, kad

se bez grošića triba — zlatom hraniti. — Bolest ga je iz dana u dan cinički gušila i on nije imao zlato, da plati trud i znanje ljudi, da se bore za njega, da se oni cinički smiju božici razaranja... Nije imao zlata da im kupi sviću, da im zapali, da stvore sebi dušu, nije imao zlata da žrtvuje njihovom idolu...

I nisu imali duše, jer on ne imadaše zlata, da im se duša na zlatnim dojkama hrani.. Pustiše ga do kraja u kandže razaranja i sad mu pale sviću: „Za dušu!“

Božica razaranja mu velikim mukama nadari tilo, ali dušu baci u mrak — uspomene, lipe nade života mu ne dade osititi, ne dopusti mu da žali za životom, izmuči ga do neznanja i baci ga u Nirvanu, a oni mu sad probudiše dušu. Pališe mu sviću...ukazaše mu na njegovu jadnu mladost. „Za dušu!“

Šta je njegova mladost? Mladan biti, žgoljavo tilo kroz zdrave ljude vući i sa rano sazrijalom staračkom dušom ozbiljan biti, mladalačke ludosti ne činiti — zar je to mladost? — Njegova!

Mladanog ga bolest smlati, u svoj suri mundir beda oblači — bolestan a siromašan biti, zar je to mladost? — Njegova!

I oni mu pale sviću za dušu, i oni njega posli ovooga spravljaju onamo u istok, gdi ne zna da li će kamen biti, ili rekom teći, i oni mu ubijaju nadu, da će za propalu mladost naknadu dobiti... Zar nema nade? Morali su mu na znanje dati?!

I oni njemu pale sviću za dušu, spremaju ga u zemlju neizvesnih obećanja! Kamen biti, rekom teći... još najbolje ništa biti! Pale mu sviću za dušu i ne znaju da mu dušu spališe na marinskoj svići koju božji sluga za ovaj čin blagosiljaše. I sluga božiji stvori sebi ceremoniju, a ne pomisli šta će biti, i stvori u toj tečnosti ogromnu piramidu... i stršaše ona sad iznad svih i komšinica je pokaza.

Tupo mu je već zvonilo u ušima: „Triba mu paliti sviću za dušu!“ jer se u njemu već kidalo. Mogao se bez muka priseliti u ono neizvesno carstvo, ali mu sviću zapališe i na njoj sagoriše sve nade. Izgubljena nada zauze onaj otsjaj Nirvane... Ali šta oni znaju šta je to nada? Zar i njegova jedna mladost da ima nade!? Bolesnik pridiže malo glavu, pogledom domili do prozora i kao da reče: „Sad već možete ući, hram je srušen!“ lupi glavom o uzgljancu. Svi potrčaše unutra, mater zaplaka. Ona komšinica sa brojanicama sa prikorom progovori: „Jesam vam rekla da mu je tribalo zapaliti sviću... za dušu!“...

Bolesnik se više nije na to trzao — nije bilo više prošlosti, budućnosti, ni nada... Zracima otsjaju otkasa u Nirvanu.

I oni opet ne razumiše i to znadaše Najveći Čovik, zato i reče na samrti: „Oprosti im, jer ne znaju šta čine.“

...„Jer Njegove sluge postaše sebi gospodari, odbaciše pro-sjački štap apoštola, uzeše zlatna odila, svitlo prstenje i zabora-

više da je On prao gostima noge na Večeri Gospodnjoj i ne pokušavaše Njegove teške riči objasniti nerazumnima...

„Jer Njegove sluge postaje sebi i *drugima* gospodari...”

S. Zvekanović

Priobraženje

Taj čudni fantom je danju i noću lebdio prid njima. Mladost koja je stalno bila u opasnosti da mu postane žrtvom, pa nejasne tim strašnije figure tog još neiskkušenog užasa, stalno su ga donosile u sridinu pažnje. To stalno nadugačko i naširoko pričanje o njemu izgledalo je, kao da mu je uzročnik interes, ali se iza toga zapravo nalazila prikrivena bojazan. Kad bi se posli ovakih razgovora razišli svojim kućama skoro i nehotice bi se obazrli, nemaju li već koji znak od njega. Bio je tim strašniji što je dolazio neopazice, što se čovik nije mogao baš braniti od njega. Skriveni krvnik, koji na svakom koraku, pri svakom doticaju sa spoljašnjim svitom, može da uzme svoj strašni danak.

I sad, kao i uvik, razgovor o njemu je dolazio nehotice i neugodno, kao pod kakim pritiskom, ali kad bi već bio tu onda su ga se teško otresli. Kao usprkos tirali su ga do skrajnosti, samo da bi zavarali sebe, da ih on zanima, a ne da ga se boje. Razgovarali su nevezano kao da jedan drugom dobacuju, i svi su gledali na razne strane kao da ih prolaznici ili stare poznate zgrade naročito zanimaju. Oči su izmicali pogledima, a kad bi se slučajno sastali, lica bi im se ispod njih razvukla u kiseli osmijak kao kod neuspile maske.

Već pri kraju kad je debeli Ivica počeo razgovor silom tirati u drugi pravac, Stipan trgovac kao za sebe još dobaci: „Nije ni to dobro, ali to se još liči... što teče kao izvor, prođe, ali kad ti je sve krv pokvarena, kad pomisliš na žive rane što će doći, raspadanje“... Stipan se sgrozi kao da štogod što strašno zaudara ima prid sobom. „To kad bi dobio“ nastavi on brzo „ne bi se mislio — tu je jedina pomoć tane. Smrt i ništa više. Kad će doći, nek je što prije i bez truleža!“ Drugovi su odgovorili neugodnim ćutanjem koje se moglo tumačiti i kao nimi pristanak i kao nehajanje da se odgovori, ali najviše kao bojazan od protresanja stvari.

Ćutanje kao da se zamrzlo u vazduhu i trajalo bi beskonačno da na kraju, kad je već postajalo mučno, Stipan nije još usiljeno procidio: „Taki ljudi treba odmah da svrše sa sobom — sebe i društva radi. Koliko neugodnosti bi spasili i sebe i okolinu jednim tanetom. Tribalo bi ih pomoću vlasti uništiti, ako sami neće. Pokvaren, otrovan, kad ti kaže naš narod — to ti je žigosanje.“ Tu ga i usiljenost izda.

Lazo ga ni ne pogleda samo onako promrsi: „Ne paziš šta govoriš. Razumim još kad bi govorio o pokvarenim ljudima, koji to dobiju po orgijanjima u javnim kućama ili sa drugim propalim ženskama, ali tu još ostaju nevine žrtve, koje to dobiju kod službenog posla i drugog nevinog doticaja. Pa baš i za pokvarene, zašto tane? Govoriš dičjim jezikom, izgleda nemaš pojma o tome.“ „To baš ne,“ upadne Stipan skoro vatreno, kao da je uvriđen, „ali ja velim da tim ljudima drugog nema.“ Lazo koji mu je dosad bio postrance, okrene se oštro na ovaj usklik koji je bio bez ubeđenja kao zvuk napuklog zvona, zagleda mu se u oči neobičnom ozbiljnošću i u glasu sa pritnjom i opomenom otegnuto prošapuće: „Ne paziš kažem ti šta govoriš. Nisi još nikad imao s tim posla, a kad bi sam pao u to...“ Poslidnju rič je naročito naglasio kao da s njom hoće sve reći, mrgodno se okrenio i pogledao prema nebu kao da je sam.

Svi zanime. Ni Stipanu se nije više govorilo. U njihovom društvu se znalo da je Lazo već imao posla sa pokvarenim bolestima, ali se to nije nikad otvoreno rasčistilo. Posli kraćeg ćutanja našao se kogod ko je razgovor ponovo pokrenuo, ali sad smišljeno drugim tokom.

*

Nije proteklo ni tri nedilje Đuro je nabacivao da štogod osića. Kroz koji dan se pojavio uveče na šetalištu sav raskiseljen, nije se ni rukovao s drugovima, kao što je to prije sa velikim zamahom radio. Kogod ga, više iz običaja, zapita šta mu je, na što odgovori strašnim psovanjem i na kraju saopšti, da je danas već otpočeo ličenje. „Gotov sam“, pesimistično se smoždi među ramena, „nit' piti, niti noću izostajati, a o onome ni govora... Kad sam dobio injekciu, svakih deset koraka me hladni znoj probio... To zato, jer me likar pitao, koliko sam godina. „Već ćemo te urediti, tako mlad, a tako pokvaren...“ i sad se znojim od njegovog uređivanja.

Bio sam napit i eto... Govorio je to više za sebe i kad je stao, niko ga nije dalje pitao. Sad nisu bili željni pojedinosti, nisu još ni to zapitali gdi je zadobio. Fantom je bio tu i prid njim nisu smili govoriti, bojali su se da će i na njih doći, ako ga sad spominju. Bili su kao praznovirni ljudi, koji večerom ne smiju vištice ni spomenuti iz čiste bojazni da će ih vištice onda napastovati. Đuro je bio otrovan, ali onako da se može ličiti i „bez taneta,“ po Stipanovim ričima. Svi su mislili na dan, kada će Đuro doći i veselo im saopštiti, da je to samo bilo i onda će svi radoznalo raspitivati s onom bojaznom vatrom u očima, ali sad, dok je fantom tu, nisu ga hteli primetiti.

Zaveli su razgovor o sasvim drugom, ali on je lebdio više svega — usiljenost je svaki u sebi osićao. Stipan se sav prominio, instiktivno se povukao u stranu. Pokatkad bi čudno pogledao na Đuru, i taj pogled je i nehotice izražavao da mu Đuro smeta, kao da su oni na kakoj svečanosti svi u svitlim odilima i da se

tu Đuro trpa u krpama i uzicama zavezanim cokulama. Toveče nije progovorio skoro ni jednu rič. Sav je bio obavijen onom iskrenom, za njega strašnom izjavom Đurinom. Na rastanku, kad su se svi rukovali i kad mu je Đuro pružio prijateljsku ruku, on je tek dotako i kao oparen brzo je trgnuo svoju. Malo podalje, kad je izmako, počeo je brisati maramicom kao da je sva krastava ili kakom strašnom sluzi uprljana. Kod kuće je odmah dograbio crni sapun, dugo prao ruke, maramicu bacio i dugo dugo nije mogao zaspati. Mučilo ga je, što je morao uhvatiti ruku sa jednim „pokvarenim“. Svra-bež ga je podilazio sa svih strana.

Posli je još dugo višto obilazio rukovanje sa Đurom i pogledima mu prikriveno davao na znanje da bi dobro radio, kad ne bi dolazio u njihovo društvo. On je za njega bio rana u društvu; okužen, pokvaren, otrovan .. U narodu je to značilo biti žigosan, jer se to tajilo. Srićom Đuro sve ovo nije primetio.

Vrime je jednako teklo, Đuro se izličio i skoro je bio srićan što je prišao priko te nevolje. Držali su da to skoro deterministički mora doći, a kad je tako, bolje je što prije da prođe. On se upoznao sa fantomom i nije mu baš tako stašan izgledao, kao prije dok ga je samo sa slika znao i u strašnim vizijama njihovih razgovora slutio. I to je spadalo u život. Prije strašne statistike, bile su mu sada obične slike životnih promina.

*

Prvo ga nije baš naročito diralo, niti je to baš ozbiljno uzeo. Polako je došao do saznanja da nije sve u redu. To prvotno neredovno stanje je pripisivao nazebu ili jakom naporu i nadao se, da će proći bez ikakvih ozbiljnih smetnja. Vrime je tako prolazilo, kad jedno jutro slučajno pogleda i dah mu stane. Prid očima su mu se odigrale u jednom času sve one slike, kako ga prvo nije naročito mučilo, kako je bezbrižno to snosio... i sad naglo! Prid očima mu je bio strašni znak. Sigurno, to je sad već sigurno. Bezbrojputa je sa užasom gledao slike tog strašnog znaka, tog prvog pobedosnog usklika fantona nad žrtvom. Dugo je ukočeno gledao u njega, dotaći ga se nije smio ni za živu glavu — gledao je u njega bez iskrice misli. Slika tog znaka kao da je izbrisala sve iz vasiona i kao da se sve više širila i pritvarala u ogromni užas koji sve zastire.

Ni sam nije znao kako, kao da se ispod te strašne slike maglovito dalo napipati staro biće, počeo se kao u polusnu, bez ikake volje i osićaja oblačiti. Bujnu kosu, koju je prije neobično brižljivo začesljavao, tek privuče češljom, da bi barem pristojno izgledao; pošu više zgužva u čvor, no ukusno sveže, uzme štap u ruku i kao da se od njega sav udrvenio, tupo ukočen ode na rad. Dan mu je protekao u jednom gorkokiselom naboru više usta i praznom bludenju očiju, koje su se povećale i izgledale kao da zenice unutra gledaju u duboke virove očnih duplja.

Uveče je večerao samo da ukućani ne bi ništa primetili. Govorio je kratko, bez boje u glasu. Kad je došao među dru-

gove, nikako nije moglo izostati rukovanje. Pri svakom dodiru ruke, izgledalo mu je kao da izdaje svoje drugove. Nije im stiskao ruke, samo dao svoju. Kad je došao do Đure, ruku mu zadrhti kao da svog dobrotvora kalja blatom, u očima mu čudno iskrse slika starog popa, koji im je u školi pričao o Judi i njegovom poljupcu. Davno je to čuo, ali vizija je bila jaka. Siti se kako mu je bilo kad je ono veče Đuro otvoreno izjavio što mu je i kako mu je bilo kad se s njim rukovao na rastanku. Zatim oni pogledi što mu je dobacivao, kako mu je davao na znanje da je tu izlišan... Zvirovito se okrene i skoro se upije svakojem u oči — ne baca li koji na njega te poglede? „Stipane, ti si niki kiso,“ dobaci mu kogod u šali. On se trže kao da su mu otkrili taj znak. Kad se uvirio o nevinosti tog usklika, i sam uzme na šalu i usiljeno dobaci, da mnogo radi oko kvasca i slično, i uspe mu odbiti pažnju. Smijali su se njegovom šantavom odgovoru, on im se pridružio.

Cilo veče je bio sa drugovima, govorio, smijao se, ali onaj kiseli nabor je bio povrh svega i nikako ga se nije mogao osloditi. Misli su mu bile daleko od govora. Kroz koprenu je vidio kako je Đuro mnogo pošteniji od njega, kako je odmah dao na znanje šta je s njim, a on kako podmuklo krije od drugova. On je posli rukovanja s njime mogao oprati ruke, baciti maramicu, ali kako će ovi kad ne znaju!? Možda će se koji posići, zadriti kožu i pritisnuti na ranicu istu ruku koju je on dotakao... Pri svakom neznatnom pokretu, koji prija nikad ne bi primetio, sad su mu dolazile teške misli. Jedva je čekao čas, kada će se drugovi početi razilaziti, jer ih sam nije mogao ostaviti. Otići od njih bilo mu je, sad, jako teško.

Kad je po misečini išao kući, pored kafana na čijim terasama je veselo svirala muzika i u čavrljanje gostiju se mišale zvonke narudžbe, njemu je to izgledalo sve crno, žalosno, koje mu je bilo samo zato teret što je kadgod jako uživao u tome, a sad na to nije sposoban. Bliže kući, u tišim ulicama kad je već bio sam, poče mu se javljati pitanje šta će biti s njega? Sve dosad nije smio ovo jasno promozgati. Naglo mu zasiče u mozak onaj razgovor i kroz mirnu noć zaječe Lazine otegnute riči: „Ne paziš što govoriš!“ Onaj poslidnji Lazin naglasak je tutnjio, grmio kroz noć i beskrajno odjekivao u njegovim ušima, a u dubokoj plavoj misečini kao da iz strašne daljine svitli Lazin ozbiljan pogled i sve više raste i jača. „Tane, jedino je tane tome lik! Te ljude bi trebalo silom vlasti uništiti!“ to je on rekao. Govorio je o ljudima, a pored svojih godina i brčića je bio još deran — sad je to vidio. Kako je teška bila ta samoosuda. Ah, a da li je on znao da sebe osuđuje? Ko bi sebe tako osudio... „Govoriš dičijim jezikom,“ kako ozbiljno je to Lazo onda izustio i on se od istine uvridio.

Ova osuda mu pritisne misli na jedno vrime, ali su posli dolazile sve većom jačinom, kao bujica koja je bila dugo za-

tvorena nasipom i sad prokinuvši ga svom silinom se razliva po dolovima. Tane, tane... kako je onda govorio! Ali on je mlad, koliko bi još mogao živiti, uživati... Koliko slatkih strana života još nije ni okusio, koliko bi još mogao viditi... To malo olova bi imalo da proguta sve?! — „A zašto?! Zar sam ja pokvareniji nego drugi mladići u ovim godinama? Zar sam ja propalica? Zar sam ja u pijanom polusnu orgijao cile noći?! Poželio sam žensku? Zar sam tomu baš ja kriv? Kriv sam što mi je krv mlada?“ Prigušeno se derao, kako se kroz zube za sebe deru poštenu buntovni duhovi sputani silom okrutnika i plakao suzama koje su mu više bile u nosu no u očima. Bunio se, zatim očajavao, strašno grdio i tek ritko uvidio da se bori sa prazninom.

Na krevet se samo bacio i dugo se znojio, bacao po njemu, mislio da nikad neće zaspati. Počeo je očajno mehanički meljati: „Neću da se mislim! Neću da se mislim!“ misleći da će tako zaspati i odbiti misli, ali to meljanje je samo bio očajan ritam igri njegovih misli. Tražio je po uspomenama, ali nije mogao otkriti gdi je to zadobio. Uvik je upotrebio sve mire opreznosti.

Drugi dan je lik fantoma bio jači, nabubrio je kao obrazi zdravog mesara. Stipan nije mogao od užasa skinuti s njega oka i činilo mu se kao da vidi kako jača i kako bubri i kao da se cinički priti. Uveče je dugo okolišao i u duši se borio, dok nije prišao društvu. Svaki čas mu je bilo na ustima da im kaže, da i on postupi pošteno, ali onda mu se jasno ocrtalo kako bi im pogledi pitali: „A tane? Zar ti još među ljudima?“ i kako bi se ustezali, kako bi se njegovih stvari bojali kao kuge, kako bi mu ruku pružili samo iz samilosti i to uz veliku prijateljsku žrtvu. On ne bi mogao izostati iz njihovog društva, sraštio je već s prijateljima, oni ga ne bi otirali, ali je sigurno znao da bi oni polako izostali — nestalo bi ih sa vidika da pričekaju dok njega konačno nestane. Dok ga tane ne odnese ili dok se ne raspadne... Ne bi primili ni novac, ni ponuđeni duvan ili ako bi ga i primili, ono požrtvovanje, onaj prikriveni užas s kojim bi ga pušili samo da ga ne uvridi, ono bi mu mozak raznelo... Nije mogao biti pošten, otvoren, čovik u životu.

Tako je svako veče okolišao i odlučivao da neće ići među njih jer je znao da je on smrtna opasnost za njih, znao je kako je gledao na Đuru, a šta je Đuro pored njega! — ali opet je otišao, jer nije imao snage da ih upozori na opasnost, nije mogao biti izbačen, žigosan. I svako veče im je htio kazati kad je već bio tamo, da je sva njegova krv pokvarena, ali onda bi vidio ponuđeni duvan i oči drugova kako se pritvaraju u tane i uvik bi išao kući utučen od tuge što nema snage da se oslobodi svoje podmuklosti. Jedanput je u usiljenoj šali govorio drugovima o modernim „krstašima,“ koji nisu krstove zadobili u krstaškim ratovima, niti ih nose na ogrtaču, no su nevidljivi. Drugovi su se smijali onim kiselim maskama. Htio se i opet uviriti o tome — putem šale koja je nikla iz podmukle lukavosti!

Onaj razgovor, ona osuda sebe, ono je sve više stiskalo. Nije više znao šta hoće i šta bi trebalo uraditi. Na poslu su čudno gledali na njega. Sam nije mogao da se odluči, čekao je da ga satira u ćošu, da ga prisili na neki korak. Svojom voljom, već nije mogao ništa. Za njega je sve propalo; pored njegovog dičijeg stida i ubedenja da mora propasti nije ni mislio na borbu. Ipak se nadao, čudno kao dite čekao jednu dobru ruku vodilju, koja će ga ma i siliti. Tane, tane... ali za to nije imao snage, niti je htio. Nada do kraja. Tane, tane... to mu je mozak stezalo kao stašni обруч, ali on je čekao da mu обруч zgnječi mozak, ako biti mora — a ako ta nadana ruka vodilja zgnječi обруч! Čudna je bila ta nada.

*

Približavao se čas kada će biti prisiljen, da odbaci stid, da stupi prid pozvanog sudiju u ovoj stvari, da mu saopšti jasno na koju stranu raskršća ima da krene. U propast je virovao kao lud i zato i nije išao sudiji dok prisiljen nije bio da to čuje jasno, ali ona mala, bojazna nada se ipak grčevito koprčala u njemu, gdigod daleko u njegovom podbiću. Postajalo je sve gore. Slika fantoma je počela gnojavo crveniti. Više dotičnog dila počeli su iznutra militi ubodi, koji su strašno svrbili i više kidali no boli, što je bio očevidan znak raspadanja. Trulost mu je bila u svakom komadu i kad bi se prao, rukom je bojazno milio po koži da ne bi koje trulo parče prokinuo. Svi znaci za koje je znao iz brošura, slika i razgovora, jasno su se osiđali.

Nije bilo kud, prijavio je bolest. Oblasni likar mu je rekao da o tome ni govora nema — sasvim nevina stvar. To ga je malo umirilo, ali je za to kroz zimski suton grčevito jurio do specialiste. Stručnjak, mikroskop, — šta je njemu mišljenje oblasnog. Zimsko veče, pola šest i već je bio mrak. Uz sijalicu komšijske radnje razpoznade natpis likara stručnjaka. Sada se tek siti, sav pocrveni i obazre se, ne vidi li ga ko. Brzo otvori velika vrata i nađe se na stepenicama. Bile su osvitljene samo svitlošću što je sa ulice padala kroz mutna okna na vratima Stipan sagne glavu kao da njuši put i polako se uputi stepenicama. Prid njim je bilo više natpisa čija zlatna slova su svitlila u polumraku. Unese oči kao kratkovidan i poče čitati natpise slovo po slovo. Najedared protrču pored njega tri nasmijane ženske, koje kao da su iznenada iznikle iz mraka. Sigurnim skokovima, što je jasno govorilo da nisu tu prviput, doskakuću do vrata, jedna se okrene, jako zacirika prema Stipanu i vikne: „Gle, pa i ovaj ovamo dolazi!“ Stipan se trže. Poznale su ga, to se na njega odnosi. Poznade ih i posli prve zabune, on se brzo načini pokvarenim, opsuje grdno i nazove ih dotičnim imenima. One se posprdno nasmiju i nestanu. Uvrda se nije lipila za njih. Bile su to tri mlade prostitutke, koje su stalno visile po šetalištu i poslastičarnama.

Stipan se zapravo jako uplašio, čudan stid, otkrivena njegova tajna za tili čas ga obli znojem. One mogu na ulici upaćiti prstom na njega, cirikati se kao i sada i zadirktivati ga, da je nesposoban za njih. Obazre se i kad ga samoća malo umiri, pođe u mrak odakle su one iskrsele. Živci su mu bili jako nadraženi. Nađe dvojna vrata sa natpisima. Na jednima su treperila slova: „Čekaonica za ženske.“ To je to. Polako pritisne bravu vrata za muške i proviri neodlučno kao miš koji posmatra sobu iz svoje jame. Nikad još nije bio u ordinaciji, koju su oni posprdno nazivali „ljubavna ordinancija.“ Čekaonica je bila u mraku, samo je u nju padala svitlost kroz otvorena vrata ordinacije, gdi je jedna ženska prala pod i više da je vrime prođe, no veselo, pivala jednu popularnu pismu. Čudne sprave što iz mraka ugleda, kao da sve skočiše i da ga kidaju na onom mistu, tako uplašiše Stipana. Bojazno nazove dobro večer i zapita, je li tu likar. Ona ženska, sigurno sluškinja, ni ne prikinerad, no samo onako u ribanju i pivanju promumlja da će uskoro doći. „Pričekajte tu,“ pokaže mu na čekaonicu, iscidi svoju krpku i zatvori vrata. Nije mu ni svitlost zapalila. Drugiput bi se on sa ovakim ženskinjem šalio i zadirkivao, sad ostade bez riči, skrušen kao kaki ispovidnik. Ostade sam u svitlosti ulične lampe koju je pod prozorom međuvrimeno zapalio fenjerdžija. Crveni zidovi su izgledali kao da su od krvi, a tamne šare koje su se u sumraku pritvarale, kao da su mrlje zgrušane krvi. Bio je jadan i tim jasniji što je to znao. Ovakva jedna sluškinja je prid njim lupila vrata i iscidila na to krpku, prid njim koji se sa svojim muškaračkim brkovima stalno oko divojaka kočio. I još piva tu strašnu neveselu pismu. Izgledalo mu je kao da posmrtnu koračnicu sviraju u svatovima.

Eto, ona piva, ne stara se što je on mislio da moli likara da ga spasi, da ne postupa s njim kao sa onim pokvarenim tipčinama. Moliće ga, da može dolaziti po mraku, da se ne mora stiditi, da ne bi drugovi kako doznali. Da, ona bi tribala da ga umiri, tribalo bi da svaki s njim postupa lipo... Zaboravio je potpuno, da mu je oblasni rekao da mu ništa nije — nije smio nesigurnome se unaprid radovati. Kaki bi to pad bio, kad bi mu povirovao, a kad bi stručnjak i mikroskop ustanovili ono u čega je ubeden.

Kiselo uzdane i napola se nasmije. Ulicom su trčali ljudi — za poslom. Niko ni ne misli na njega i na njegove muke, a on grdi običnu sluškinju. Jasno mu je bilo sad, kako su ljudi egoistični, kako se ne staraju za tuđe bolove i jasno je bilo najedanput kako je ludo povrh toga plakati. On je tu prisiljen, ima jedno strašno osićanje, smišano od stida, bojazni, skoro ludila, a ova tu piva... No, a koliko njih je već ovde stalo ovako, a on je prolazio ulicom i nije na to ni mislio i još je Đuru onako gledao. Bilo mu je jako teško.

Vrata se naglo otvore. Likar se neprijatno iznenadi kad je u mraku stupio prid njega. „Sutra od tri ordiniram za vas,“ hladno mu je dao natrag bolesnički list i otvorio prid njim vrata. Ta hladnoća i ovo nimo otpravljanje ga poli ledom. On je htio ovoga moliti, mislio je da će ga razumiti... Ovaj je bio zvaničan, organ mase, bez duše. Ličio je meso, šta ga se duša tiče. Stipan skoro pobigne na ulicu. Tražio je svoje društvo. Bilo mu je ipak lakše što je mogao odložiti zvaničnu stručnjačku diagnozu i to ne zato što je bio slab da ode po nju, nego jer je to likar htio. Hladnoća likarova potisne ga još više ka stvarnosti.

Nije mogao ipak tako lako izbiti iz glave ono svoje ubedenje. Skoro dvi nedilje je trčkarao na vrat likara i bojazno zavirivao u ordinaciju, neće li onaj ipak biti iskren i reći mu da je u raspadanju. Držao je da likar samo iz samilosti neće da mu kaže. Onaj za dana nije bio tako hladan i prvo je trpio njegovo ludovanje, no naposlitku ga je izružio i nazvao bezobraznom ludom, koja nije dozrila za strasti zrilih ljudi i sad, okusivši ih, zamišlja sebi najgoru bolest. Uz „bezobrazni balavac“ i „da te nikad tu ne vidim,“ likar mu opet otvori vrata prid čitavom čekaonicom. Iskusni u tomu, posprdno su mu se smijali u čekaonici i skoro se prsili što su oni već stari bolesnici. „Gospodo, ko je na redu?“ čuo je još prid vratima kako likar pita. Nikad ga još na očigled ovalikih nisu izbacili, ali nikad se dosad nije ni radovao ovako — radovao se što je u ovome neiskusnom balavacu.

To veče je izašao u društvo, lak, veseo kao da se nanovo rodio — a i jeste se nanovo rodio, jer se od teške bolesti svoje uobrazilje jednim skokom oslobodio. Nestade mu onih probadanja, raspadanja; bio je lak kao da je godinama ležao u blatu i da se sad naposlitku okupao. Rukovao se sa drugovima širokim parasničkim zamahom, što je bilo više grljenje no rukovanje. Želio je iskaliti radost što se među njih vratio. Žuljilo ga je, htio je da i drugovi znaju kake se borbe oslobodio, ali nije mogao da im to otkrije, jer ga ne bi ozbiljno shvatili.

To nije mogao, ali je osićeo da se barem Lazi mora odužiti, zato nenapadno povede razgovor o onim stvarima i višto skrećući dovede ga na onu tačku gdi je on branio ličenje tane-tom. Kada je počeo vatreno braniti Lazino gledište, drugovi su mu se u oči smijali, a jedan mu i reče: „Eto, kaki si ti, podavno si baš suprotno tvrdio, a sad se grliš s Lazom. Lazo je imao pravo, ne paziš šta govoriš. Sigurno si i to zaboravio, šta si onda tvrdio.“ Stipan se nije uvridio, no mirnom ozbiljnošću pokajnika koji sve po pravdi želi zadovoljiti, više sebi i Lazi prociđi: „Nisam zaboravio i pazim šta govorim, samo je prošlo vrijeme, a vrime je dobar drug. Jednu stvar koju su nam prije samo spolja pokazivali, vremenom možemo pogledati i iznutra i onda nam sasvim drugačije izgleda. Sve ti ima dvi strane,

život ti je kao šugavi konj u pričama, koji je za njegovog gosu vilenjak.“ — „Gle, gle, Stipan postade filozof i sentimentalno iskren!“ Nastalo je veče puno šale i smijanja i to sve na njegov račun i niko ga nije shvatio. Možda je Lazo vidio da mu je dug isplaćen, ali odakle je za to novac uzet, to ni on nije mogao znati. Stipan se radovao što mu se smiju i zadirkivanje ga je zanimalo kao da to na drugog pada, a ne na njega.

... Onaj veliki čir za koga je on držao, da je slika fantoma, i jaki nazeb, nestade bestraga — ali on se osićeo kao da ga je fantom zaista držao u vlasti i da se oslobodio od njega — izličio. Otsele je o tim stvarima govorio sa iskustvom i gledao na život kao realnost, a ne čudne vibracije njegovog subjekta. „Ima danas svačem lika,“ govorio je, „a bolest nije sramota.“

Ni ona ordinacija mu nije izgledala više tako strašna i bio je siguran, da bi drugi put otišao za dana, mirno skinuo šešir u čekaonici i prigledao listove kao u čitaonici, sve dok ne bi došao na njega red. Onog časa, kada ga je likar izvijao, sada se stidio — sada je bio iskusan čovik, onda balavac. Žigosani su postali u njegovim očima obični; više se nije gadio njihovog stiska ruke, samo se zdravstveno čuvao.

Ona bojazna vatra u njegovim očima nije više gorila.

D-a Dugović

X ZAŠTO SE KER SRDI NA MAČKU?

U prvo vrime kad je Bog stvorio kera i mačku oni su lipo živili, al' ti živio jedan dida pa on i baba imali kera koji se zvao butra, mačku i prase. Didin je bio ker, babina mačka i prase. Ugojilo se jedared prase, pa dida dotle navaljivo, dok nije babu natiro da ga zakolje. Zaklala njeg baba, al' je i didu poslala da joj donese u rašetu vode. Grabi dida, grabi, a u rašetu nikad vode, a neće da sluša na vranu što s derme viče: „Dida, voskom! Dida voskom!“ Baba dotle skuvala i pojila prase, a didi zaklala i skuvala butru. Ušo dida i kaže da ne mož vode donet, a ona njemu kivanog butru misto praseta. Sila baba u zapećak a mačka joj u krilu prede, dida opet ide i sve košćurice meće na stranu za butru. Viče on butru: „Butro ne!“ a baba iz zapećka: „Butru vabiš u butri se daviš.“ Kad je to dida čuo, oma je vidio šta je, pa vikne na babu: „Da Bog da se u mačku pritvorila!“ Ona se oma pritvori, al' i ona vikne: „Da Bog da, u kera se pritvorio!“ i dida se pritvori. E, al' je baba bila bosa dida u opancima, pa se didin bat ne čuje, a njezin čuje. Šta će, da otme od dide-kera opanke, srdila ona kera i srdila dok ga nije tako rasrdila da je tio raskidat; ona onda biž priko jedne vode, a dida-ker za njom, al' požali da pokvasi opanke, već i skine na obali i zagazi za mačkom. Mačka pobigne natrag, ukrade kera-dide opanke i uju! i sad joj se bat ne čuje kad ide za mišom, jel je u opancima a ker joj nikad neće za nji' prostiti.

(Bunjevačka narodna pripovitka)

Čuo od Marcele Vujkov Balint Vujkov